

DOI 10.31865/2414-9292.24.2025.348208

УДК 378.147:37.013.42(477)

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ГУМАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В РЕАЛІЯХ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ

Оксана Горішна,

доктор філософії, старший викладач кафедри
інформаційної діяльності та соціальних наук,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя,
Тернопіль, Україна

ORCID ID 0000-0003-3127-1316

gorishna83@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто еволюцію нормативно-правового поля вітчизняної освіти, що відображає гуманістичні орієнтири виховання молодого покоління від часу здобуття незалежності України до сучасних документів, ухвалених у контексті національного спротиву. Автором уперше здійснено порівняльний аналіз класичної та гуманізованої виховних систем, що дало змогу окреслити їх відмінності та водночас виявити точки дотику, які забезпечують гармонійний перехід від авторитарного до особистісно-орієнтованого виховання. Визначено низку структурних компонентів гуманістичної виховної системи університету, а саме: педагогічний, психологічний, культурно-історичний, національно-патріотичний, соціально-громадський, ціннісно-моральний, управлінський і стратегічно-цільовий. Підкреслено, що гуманізація виховної системи сприяє формуванню духовної стійкості здобувачів вищої освіти, громадянської відповідальності, критичного мислення та готовності молоді діяти в умовах національного спротиву і зберігати гуманістичні цінності українського народу.

Ключові слова: гуманізація; виховна система; гуманістична виховна система; класична виховна система; національно-патріотичне виховання; нормативна база виховної системи; національний спротив; заклад вищої освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Виховна діяльність протягом століть є невід'ємним супутником навчального процесу, а сьогодні в нормативній базі вітчизняної освіти розглядається як складова освітньої системи. Саме вона, ще із часів братських шкіл і до початку ХХ століття, закладала фундамент розвитку особистісно зорієнтованих чеснот, духовних цінностей, гуманістичного світосприйняття та самоідентифікації українців. В умовах воєнних дій країни-агресора проти українського народу заслуговує на особливу увагу проблема формування національної свідомості та самовизначення молодого покоління. Окрім реалізації творчого потенціалу, пошуку шляхів для самовираження в житті суспільства, завданням виховної системи є плекання моральних та громадянських цінностей особистості, яка

усвідомлює свою роль у створенні демократичного соціуму у воєнний і повоєнний час. У контексті посилення національного спротиву гуманізація виховної системи ЗВО є фундаментальним аспектом збереження українського етносу, єдності народу та духовної стійкості в поєднанні з розвитком внутрішнього «Я» та прагненням до самореалізації здобувача вищої освіти.

Актуальність обраної теми зосереджується на підтримці балансу між: нормативно-закріпленою гуманістичною спрямованістю виховної системи та збереженням традиційного підходу; формуванням загальних моделей взаємодії в суспільстві та самовизначенням здобувача; гуманістичними та національно-патріотичними орієнтирами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У полум'ї війни, під щоденними ракетними обстрілами вже кілька років з гідністю функціонує вітчизняна система освіти. Водночас у науково-аналітичному дослідженні «Українська освіта у полум'ї війни» зазначено, що «масштаби руйнування України – незаперечні ознаки геноциду» а це, своєю чергою, викликає проблеми підтримки освітнього процесу на окупованих і прифронтових територіях, навчання та виховання внутрішньо переміщеної молоді та біженців за кордоном тощо (Ничкало, Овчарук, Гордієнко & Іванюк, 2024). У цих надзвичайних умовах вищу освіту доцільно розглядати як осередок для збереження національної самоідентифікації, людяності та єдності народу. Попри масштабні руйнації, зниження кадрового потенціалу та відтік студентства, університети продовжують виконувати свою місію, шукаючи нові формати організації навчання й виховання, підтримуючи викладачів і здобувачів вищої освіти, які опинилися в різних регіонах країни чи за її межами.

Протягом останніх років вітчизняні науковці поглибили поняття гуманізації, яка, на думку О. Жванія, передбачає мобілізацію таких ресурсів студентів, як воля, прагнення, знання та вміння в досягненні поставлених цілей (Жванія, 2021). Особливого значення вона набуває у виховній системі, в основі якої, за Т. Ситнік, лежить національна ідея як об'єднавчий чинник розвитку громадянського суспільства, що сприяє формуванню стійкої життєвої позиції та становленню особистості як справжнього громадянина української держави (Ситнік, 2021). Виховання молодого покоління – це «одна з найголовніших проблем сучасності», адже «новому суспільству потрібна нова людина – високоосвічена, інтелігентна, національно свідомо» (Нанко та Моїсєєва, 2018). У процесі здійснення виховного впливу «необхідно враховувати вікові особливості, інтереси та схильності здобувачів вищої освіти, обрану спеціальність та рівень інтелектуального розвитку» (Малик, 2024). З появою

інноваційних освітніх технологій система виховання, на думку О. Кивлюка та А. Волоса, має зосереджуватися на саморозвитку, самоосвіті, умотивованості, зацікавленості та самовдосконаленні здобувача вищої освіти (Кивлюк, Волос, 2020).

Виховна система, зазначає І. Ротинська, потребує такого освітнього середовища, яке б створювало «широкі можливості для особистісного становлення студента, що досягається завдяки свободі прийняття моральних рішень, добровільній можливості вибору позааудиторної діяльності, більш інтенсивному засвоєнню моральних цінностей» (Ротинська, 2018). Автор зауважує, що виховна робота має здійснюватися на таких рівнях: соціетарному, інституційному, інтерперсональному, інтраперсональному, що забезпечить свободу морального вибору, добровільну активність студентів та засвоєння гуманістичних цінностей. Вітчизняні науковці (В. Тернопільська, Т. Коломієць, І. Піонтківська) підкреслюють, що виховання відіграватиме головну роль у розвитку особистості лише за умови його позитивного впливу на внутрішнє стимулювання її активності щодо роботи над собою, тобто коли розвиток набуває характеру саморозвитку (Тернопільська, Коломієць & Піонтківська, 2014).

Формулювання цілей статті. Досягнення цілей статті реалізується через виконання таких завдань: проаналізувати вплив воєнного стану в Україні на розвиток виховної системи вітчизняної освіти; обґрунтувати сутність поняття гуманізація виховної системи в закладі вищої освіти, яка б поєднувала національно-патріотичні, гуманістичні й постгуманістичні цінності та створювала можливості для самовиховання здобувача вищої освіти; охарактеризувати її основні компоненти та визначити рівні виховних впливів; здійснити порівняльний аналіз традиційної та гуманістичної виховної системи.

Методика дослідження. Під час дослідження був використаний комплекс таких методів: теоретико-аналітичний для опрацювання наукових джерел і нормативно-правових документів; порівняльний, який дав змогу зіставити основні аспекти традиційної та гуманістичної виховної системи; за допомогою структурно-системного визначили компоненти й рівні гуманістичної виховної системи. Методологічне підґрунтя становлять принципи гуманістичної педагогіки, ідеї гуманізму та концепції національно-патріотичного виховання.

Результати дослідження. Еволюція виховної системи академічних спільнот пройшла довгий шлях: від традиційно-авторитарної з акцентом на колективізм до гуманістично-демократичної, яка поглиблює значення особистості та її ціннісний розвиток в умовах воєнного часу і чітко

простежується в законодавчому полі української освіти.

Аналіз нормативних документів радянського союзу дає підстави стверджувати про наявність деяких гуманістичних акцентів в освітньому процесі університетів. Однак жорстка цензура та ідеологічний підхід нівелювали принципи людиноцентричності та вільного волевиявлення молодого покоління минулого століття (Горішна, 2025).

У незалежній Україні виховна діяльність отримала правове підґрунтя та окреслила вектори свого подальшого розвитку. У Законі УРСР «Про освіту» (1991) наголошено на створенні таких умов у закладі освіти, які б передбачали «виховання відповідно до здібностей та інтересів громадянина» (Ст. 3), а серед основних принципів задекларовано органічний зв'язок освіти зі світовою та національною історією, культурою, традиціями (Ст. 6). Згодом у 1996 році ці ідеї розширилися в Концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти, яка визначила загальні підходи у формуванні світосприйняття здобувачів вищої освіти. Наприклад, зв'язок із національними традиціями, історією, мовою, духовними цінностями; орієнтація на розвиток особистості; відмова від авторитаризму і розширення прав здобувачів освіти; підготовка до активної участі у житті держави; виховання через діяльність, наближену до життя; поєднання громадянського, патріотичного, морального, трудового, екологічного, естетичного виховання (Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти, 1996).

У контексті глобалізації суспільства та поширення технократичних ідей на початку нового тисячоліття актуалізувалася проблема входження здобувачів вищої освіти у «світовий соціокультурний простір за умови збереження української ідентичності», тому колегією МОН України було затверджено першу Концепцію національного виховання студентської молоді (2009). Ключовою ідеєю цього документа є виокремлення фундаментальних принципів становлення світогляду людини, які формують не лише професійну, але і її соціальну відповідальність на основі таких принципів: демократичності – право на свободу виявлення творчої індивідуальності; гуманізації – створення умов для формування людяної, щирої, доброзичливої, милосердної особистості; єдності навчальної та виховної діяльності – консолідація академічної спільноти на основі спільних ідей та моральних якостей; послідовність, системність і наскрізність – внесення виховних аспектів у всі форми освітнього процесу; диференціації та індивідуалізації виховного процесу – врахування рівнів фізичного, духовного, інтелектуального розвитку студентів; єдності теорії та практики – реалізація набутих знань у самоврядній та громадській діяльності; природовідповідності із

врахуванням багатогранної та цілісної особистості; пріоритету правової свідомості – виховання поваги до конституційних прав людини. Саме ці ціннісні орієнтири заклали основу гуманістичної системи виховання у ЗВО, яка розвивається і трансформується відповідно до викликів сучасного суспільства (Концепція національного виховання студентської молоді, 2009). Закони України «Про вищу освіту» (2014) та «Про освіту» (2017) поглибили значення виховного процесу у ЗВО та посилили його гуманістичну спрямованість, підкреслили важливість національного самовизначення здобувачів вищої освіти. Якщо у 1900-х роках система виховання зосереджувалася на проблемі національної ідентифікації, у 2000-х – соціальної свідомості та громадянської відповідальності, то, починаючи з 2014 року, першочерговим завданням є формування нового типу українців-гуманістів, готових до виконання свого конституційного обов'язку.

Відтак в умовах реальної загрози денаціоналізації та втрати державного суверенітету у 2015 році було схвалено Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді, у контексті якої особливого значення набула героїчна боротьба українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху. Цінність цього документа відображається в тому, що, окрім декларативних засад, тут визначено шляхи їх реалізації та очікувані результати дій заради досягнення спільного блага та вшанування національної пам'яті (Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, 2015). Наголосимо, що ця концепція, так само як і попередні, спиралася на ідеологічну основу, гуманістичні цінності, однак саме тут уведено поняття військового патріотизму. Проте у 2022 році ці акценти були зміщені на практичні інструменти реалізації виховної системи в умовах національного спротиву (Наказ Міністерства освіти і науки України № 527, 2022).

Хронологічний процес становлення нормативного поля виховної системи вітчизняної вищої освіти відображений на рисунку 1.

Попри посилену увагу сучасного суспільства до проблем національно-військового патріотизму, гуманізація системи виховання протягом десяти років не втрачає своєї актуальності, а навпаки посилюється і набуває нового значення: нівелювання авторитаризму та переорієнтація із колективу на особистість; принцип гармонійного поєднання людяності, самореалізації та узгодженості навчання й виховання; механізм педагогічної взаємодії, що забезпечує національно-патріотичне спрямування в контексті формування цілісної особистості; інструмент переосмислення системи цінностей людини, із пріоритетом життя, свободи, безпеки, гідності, із поєднанням патріотизму,

громадянської активності та національної самоідентифікації.

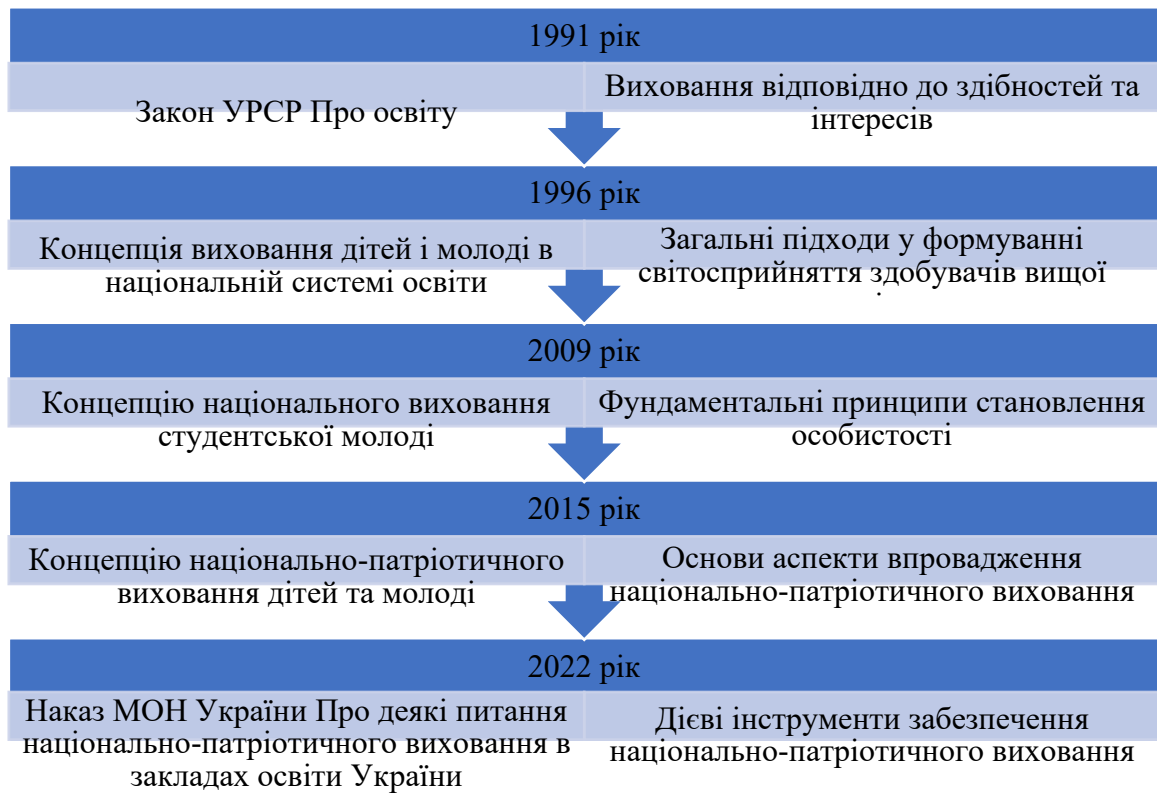

Рис.1. Основні етапи розвитку виховної системи ЗВО

Після короткого емпіричного аналізу генезису нормативної бази в контексті виховання молодого покоління стає очевидним, що сучасний підхід усе більше орієнтує на гуманістичну спрямованість освіти.

У цьому контексті *гуманізація виховної системи закладу вищої освіти* – це процес олюднення виховних впливів, спрямованих на ціннісний розвиток особистості як суб'єкта власного становлення, формування гуманістичного світосприйняття, готовності до взаємодії в гуманному мультикультурному середовищі, утвердження національної ідентичності та збереження культурно-історичної спадщини українського етносу. В умовах війни та національного спротиву гуманізація набуває особливого змісту, адже покликана формувати в молодого покоління здатність до моральної стійкості, емпатії, солідарності, громадянської відповідальності та активного захисту гуманістичних і демократичних цінностей, які становлять духовний фундамент українського суспільства.

Водночас в університетах підтримуються традиційні підходи та методи виховання. Класична система виховання відображає чітке дотримання загальноприйнятих норм та правил поведінки, колективного мислення щодо

понять добра і зла, нав'язливих переконань та стереотипів. Куратор групи або педагог є носієм знань і суспільних переконань, який здебільшого виконує дисциплінарну функцію та організовує культурні заходи. Здебільшого він виступає посередником між студентством та адміністрацією. Здобувач вищої освіти розглядається як об'єкт виховного впливу, який відтворює моделі поведінки наставника та ретранслює його систему цінностей. Хоч класична система виховного процесу забезпечує підтримку культурних і народних традицій, чітких моральних принципів і відчуття належності, однак їй властива ієрархічна структура, колективізм, авторитаризм та зовнішня мотивація, яка розвивається на основі контролю та вимог, нівелюючи внутрішній світ вихованця.

Гуманістична система відображає особистісно орієнтований підхід, де здобувач вищої освіти є суб'єктом виховного впливу, який самостійно формує свою особистість та несе відповідальність за свої дії. Свобода вибору, повага, толерантність, самореалізація та різноманітність думок і суджень є фундаментальними орієнтирами реалізації творчого й громадського розвитку молодого покоління. У цьому контексті куратор є не лише координатором організаційних дій, а й партнером в особистісному становленні, ініціатором стартапів і спільних проєктів, фасилітатором виховного процесу та провідником у професійному зростанні й становленні свідомого громадянина.

Отже, *гуманістична виховна система* – це сукупність інтерактивних методів, народних та етично-моральних принципів, гуманістичних орієнтирів виховної діяльності, спрямованої на розвиток і самовизначення особистості, утвердження її суб'єктності в суспільному та культурно-історичному контексті. Наголосимо вкотре, що цій системі властива гнучкість до змін соціального середовища, екологічна свідомість та чуйність до потреб кожного учасника освітнього процесу.

В умовах воєнної агресії та загальнонаціонального спротиву гуманістичну виховну систему розглядаємо як духовну силу, що консолідує, підтримує стійкість і гідність молодого покоління. Згідно із Законом України «Про основи національного спротиву» (2021), *національний спротив* – це комплекс заходів, які організовуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення її громадян до дій. Це поняття ми розглядаємо як моральний феномен психолого-педагогічного виміру, який гармонізує військові дії та гуманістичні орієнтири людини.

У цьому контексті, задля забезпечення цілісності й цінності, процес гуманізації виховної системи здобувачів вищої освіти реалізується через призму

таких компонентів:

- *педагогічний*, який зосереджується на особистісно орієнтованих методах і відкритій діалогічній взаємодії та створює унікальні умови для самовиховання здобувача вищої освіти;

- *психологічний*, що формує атмосферу довіри, сприятливий мікроклімат, щирість взаємин, емоційну стабільність, емпатійне середовище для цілісного виховання й розвитку комунікативних компетентностей;

- *культурно-історичний*, який акцентує на народній та духовній спадщині пращурів, поєднує вікові звичаї із сучасністю, формує національну свідомість та сприяє самоідентифікації молодого покоління;

- *національно-патріотичний*, що гартує дух нескореності, волевиявлення українського народу, повагу до державних символів, захист державності й української мови, дозволяє переосмислити значення і роль національно-визвольного руху в історичному та сучасному контексті, його важливість для збереження суверенітету країни;

- *соціально-громадський*, що розглядає залученість здобувачів вищої освіти до активного життя в суспільстві, надає пріоритетність проєктній діяльності з реалізації цілей сталого розвитку та відображає готовність молоді до формування нового типу громад. Цей компонент не лише посилює інтеграцію здобувачів вищої освіти в інклюзивне середовище, яке визнає принципи рівності, солідарності та взаємодопомоги, але й визначає шляхи подолання наслідків війни в повоєнний період;

- *ціннісно-моральний*, який відображає етичну сформованість моделей поведінки молоді в суспільстві, прищеплює гуманістичні цінності та підкреслює важливість дотримання прав, гідності людини, свободи вибору, терпимості до різноманітностей, толерантності та солідарності як найбільшого блага в соціумі;

- *управлінський*, який забезпечує громадсько-державне управління, визначає виховні впливи університету та враховує творчі потреби учасників освітнього процесу, оновлює виховні програми відповідно до викликів сьогодення, не формалізує студентське самоврядування, а надає йому реальних повноважень під час ухвалення управлінських рішень;

- *стратегічно-цільовий*, який орієнтує систему виховання на довгострокову перспективу розвитку особистості, гармонізує індивідуальні потреби здобувачів вищої освіти не лише із соціальними, але й глобальними викликами та миротворчими аспектами.

Поєднання всіх згаданих компонентів забезпечує формування ціннісних орієнтирів та самовизначення кожної особистості; плекання моральних якостей

і соціальної відповідальності задля сталого розвитку суспільства.

Зазначимо, що, окрім згаданих компонентів, гуманізація виховної системи передбачає циклічну структуру взаємодії (рис. 2).

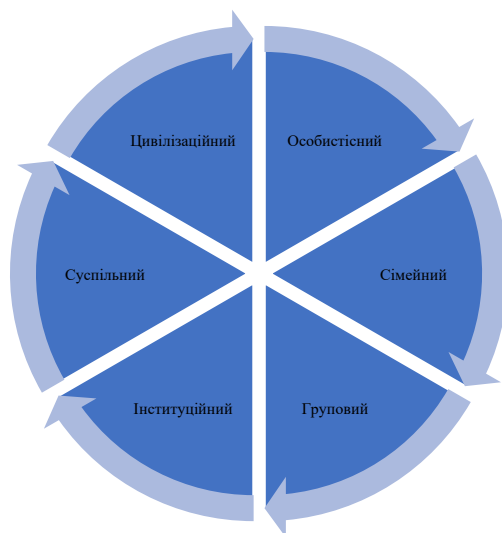

Рис.2. Схема циклічної взаємодії рівнів виховної системи ЗВО

Отже, виховання відбувається на багатьох рівнях, які замикають циклічність впливів, утворюючи безперервний процес взаємодії особистості, сім'ї, студентської групи, закладу вищої освіти, суспільства та людської цивілізації. Кожен рівень посилює наступний і тим сам забезпечує розвиток гуманістичного світосприйняття здобувача вищої освіти.

Розглянемо коротко кожний із них:

а) на *особистому рівні* відбувається формування індивідуальних ціннісних орієнтирів та закладається фундамент для самовиховання й самоусвідомлення ролі в житті суспільства;

б) наступний рівень – це *сімейний*, який є першоджерелом виховних впливів. Через звичаї та релігійні обряди, які передавалися з покоління в покоління, закладається духовне підґрунтя цінностей здобувачів вищої освіти, а моделі поведінки в сім'ї ретранслюють майбутні шляхи взаємодії особистості в суспільстві. Саме тому поняття студентської родини, сім'ї є важливими акцентами системи виховання, адже належність до групи, спільноти має важливе значення для здобувача та дає йому відчуття підтримки й упевненості. Беззаперечно, саме емоційний комфорт і згуртованість є основою психологічного мікроклімату в колективі, а залученість батьків до виховних ініціатив або культурних заходів лише сприятимуть йому;

в) *груповий рівень* відображає аспекти взаємодії здобувача вищої освіти в

студентському середовищі, у якому розвиваються м'які навички, лідерські якості, формується почуття відповідальності та терпимість до різноманітностей думок, цінностей, поглядів і самовираження;

г) на *інституційному рівні* поглиблюється роль ЗВО у формуванні цілісного світосприйняття особистості крізь інтеграцію навчальних, культурних, виховних, етично-моральних, історичних компонентів в освітні програми. Організаційна культура та її гуманістична спрямованість визначають загальні орієнтири професійного й особистісного становлення здобувачів вищої освіти;

д) *суспільний рівень* реалізується через осмислення загальноприйнятих соціальних і правових норм, діяльність громадських і волонтерських організацій. Саме тут відбувається залучення молодого покоління в громадсько-соціальні процеси, його самовизначення в житті громади та розпочинається пошук шляхів для подальшої самореалізації. Соціальна свідомість, толерантність, доступність, громадська активність, національно-патріотична спрямованість і демократичний устрій життя суспільства є фундаментальними орієнтирами соціального рівня;

е) *цивілізаційний рівень* як найвищий охоплює глобальні орієнтири розвитку людської раси. Його основу, окрім гуманістичних цінностей прав і свобод людини, рівності та солідарності в мультикультурному середовищі, становлять постгуманістичні концепти, які пов'язані з підтримкою культури миру, відповідальністю перед майбутніми поколіннями, збереженням планети, посиленням міжкультурного діалогу та етичним використанням нанотехнологій (Горішна, Паласюк, 2024). На цьому рівні формується компетентність глобального мислення, усвідомлюється належність до світової спільноти та відповідальність за подальший розвиток людської цивілізації.

Тож гуманістична виховна система має посилювати безперервну взаємодію здобувача вищої освіти з громадськими, культурними, духовними, глобальними аспектами, які сприяють становленню нового типу людини, здатної захищати надбання свого народу, інтегруватися в суспільні процеси та піклуватися про майбутнє екосистеми нашої планети.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У сучасних умовах тривання воєнних дій та посилення уваги суспільства до розвитку як соціальної, так і національної свідомості молодого покоління, система виховання у ЗВО відіграє ключову роль у самовизначенні молоді. Гуманізацію розглядаємо не лише як нововведення, орієнтоване на формування гуманістичних цілей, але як державно-народну потребу, зумовлену викликами воєнного часу. Переглядаючи традиційні підходи, вона надає суб'єктності здобувачу вищої освіти, здатному до самовизначення,

самовиховання, самореалізації в умовах національного спротиву.

Класична виховна система, забезпечуючи загальний порядок і дисципліну, обмежує особистісно-індивідуальний потенціал здобувача вищої освіти. Гуманістична, спираючись на індивідуальні вподобання та життєві орієнтири особистості, не відкидає традиційні методи впливу, а трансформує їх через призму людиноцентризму, національної свідомості та реалій воєнного часу, коли виховання набуває ознак морального спротиву й духовного утвердження. Така система формує гуманістичні цінності, зміцнює внутрішню стійкість молоді, що виявляється в готовності до дії, солідарності та служінні Україні навіть у часи випробувань і поневірянь.

Отже, результати нашого теоретико-аналітичного дослідження засвідчують, що гуманістична виховна система ЗВО:

- відображається в Конституції України та закріплена законодавчою базою вітчизняної освіти;

- поєднує в одну тріаду національно-патріотичні, гуманістичні та постгуманістичні цінності, що впливають на формування людської свідомості і водночас відкривають площину для релятивізму – гнучкості в сприйнятті різноманітних духовних, культурних і соціальних контекстів;

- окрім критичного, визначає траєкторію розвитку глобального мислення, емпатійного лідерства та соціальної резильєнтності й готовності до дій в умовах національного спротиву;

- на основі залученості до співпраці та спільної відповідальності між учасниками освітнього процесу підтримується ефективна комунікація, формується мотиваційне освітнє середовище, забезпечується розвиток творчого й духовного потенціалу особистості;

- реалізується через циклічну структуру виховних впливів на здобувача вищої освіти;

- охоплює низку компонентів: педагогічний, психологічний, культурно-історичний, національно-патріотичний, соціально-громадський, ціннісно-моральний, управлінський і стратегічно-цільовий, що в сукупності створюють мотиваційне виховне середовище ЗВО.

Отже, гуманістична виховна система в сучасних умовах національного спротиву постає як інтегрована модель, що поєднує педагогічний, психологічний, культурно-історичний, національно-патріотичний, соціально-громадський, ціннісно-моральний, управлінський і стратегічно-цільовий компоненти. Її реалізація забезпечує формування внутрішньої стійкості здобувачів вищої освіти, сприяє розвитку суб'єктності, духовної зрілості й

готовності до активної громадянської позиції. Тож у цьому контексті гуманізація освітнього процесу виконує не лише освітню, а й духовно-об'єднавчу функцію, перетворюючи університет на простір моральної підтримки, солідарності й утвердження національного самовизначення. Перспективи подальших досліджень можуть відображати інтеграцію міжнародного виховного досвіду в контексті формування національної свідомості та самоідентифікації молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горішна, О. М. (2025). Трансформація гуманістичних ідей у нормативному полі вітчизняної освіти. *Наукові записки*, 162, 104–114. <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-162.2025.11>
2. Горішна, О., & Паласюк, М. (2024). Генезис розвитку гуманістичних ідей у філософських та соціально-педагогічних концепціях. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 16(2), 28–35. <https://doi.org/10.15421/352443>
3. Дубасенюк, О. *Професійна освіта: андрагогічний підхід*. (2018). Вид. О. О. Євенок.
4. Жванія, О. І. (2021). Гуманізація навчально-виховного процесу як основа розвитку особистості студента. *The driving force of science and trends in its development*, (2), 69–71.
5. Закон УРСР «Про освіту» № 1060-XII (1991). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>
6. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Закон України «Про основи національного спротиву» № 1702-IX (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/go/1702-20>
8. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
9. Конституція України. (1996). № 30, ст. 141. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
10. Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти (1996). <https://nuczu.eu.ua/images/topmenu/inform-pro-diyalniciti/konczepczyia.pdf?srsId=AfmBOoqItfqiX7yh84rs0EiN8HsYVlbkHA1mWVcSNBf3muoXhc3os0k>
11. Концепція національного виховання студентської молоді (2009). https://zakon.rada.gov.ua/go/vr2_4290-09
12. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>
13. Малик, В. (2024). Форми виховання в університеті. *Вісник Вінницького національного аграрного університету*, 2(222), 163–169. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.300103>
14. Нанка, О., & Моїсєєва, Н. (2018). Національно-патріотичне виховання студентської молоді (з досвіду виховної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка). *Нові колегії*, 3, 20–26.
15. Ничкало, Н., Овчарук, О., Гордієнко, В., & Іванюк, І. (2024). *Українська освіта у полум'ї війни*. ТОВ «Юрка Любченка». <https://doi.org/10.37472/NAES-DPEEA-2024>
16. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 наказ № 527 (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
17. Сакун, А., Кивлюк, О., Нестерова, М., Власюк, Т., Кадлубович, Т., Колодяжна, А.,

Множинська, Р., Проданюк, Ф., Хромова, О., Черняк, Д., Гребеннікова, Н., & Волос, А. *Процеси гуманізації та гуманітаризації освіти*. (2020). КНУТД.

18. Ситнік, Т. І. (2021). До проблеми організації виховної роботи зі студентською молоддю у закладах вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3, 40–45. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2021-3-40-45>

19. Тернопільська, В., Коломієць, І., Піонтківська, Т. *Довідник з виховної роботи зі студентами*. (2014). Навчальна книга.

KEY ASPECTS OF HUMANIZING THE EDUCATIONAL SYSTEM OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF NATIONAL RESISTANCE

Oksana Horishna

PhD, Senior Lecturer of the Department of
Information Activities and Social Sciences,
Ternopil Ivan Puluj National Technical University,
Ternopil, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-3127-1316

gorishna83@gmail.com

Abstract. The article reveals the problem of becoming a humanistic educational system in the conditions of military aggression and national resistance. It is emphasized that the current challenges of society necessitate the restoration of spiritual orientations, moral values and humanity as the principles of the educational process. The war not only exacerbated social contradictions, but also actualized the issues of unity, solidarity and civic stability, which should become a component of education of new generation of Ukrainian youth. The article deals with the evolution of the normative-legal field of national education, which reflects the humanistic orientations of education of the younger generation from the time of Ukraine's independence to modern documents adopted in the context of national resistance. The analysis of scientific works (T. Sytnik, N. Malik, N. Nychkalo, O. Nanko, etc.), dedicated to humanization of education, spiritual development of personality and formation of value orientations in the process of professional training.

The purpose of the article is the theoretical substantiation of the nature, structure and content of the humanistic system of education of a higher education institution aimed at forming a spiritually and morally mature personality capable of critical thinking, self-development and responsible civic choice. In the process of research, the main components of the system are distinguished: pedagogical, psychological, cultural-historical, national-patriotic, social-social, value-moral, managerial and strategic-purpose. The cyclical structure of educational influences is presented, which reflects the continuity of the university's educational process at personal, group, institutional, social and civilizational levels.

The results of the study show that the humanistic education system integrates national-patriotic, humanistic and post-humanistic values, promotes the formation of critical thinking, civic activity, tolerance, global responsibility and youth readiness for crisis. It is concluded that the humanization of the educational system is not only a pedagogical innovation, but also a state-national need, because it enhances the spiritual stability of society, preserves the historical and cultural heritage and forms a new type of person—a highly educated, nationally conscious, capable of community.

Key words: humanization; educational system; humanistic education system; classical education system; national-patriotic education; regulatory framework of the educational system; national resistance; institution of higher education.

REFERENCES

1. Horishna, O. M. (2025). *Transformatsiya humanistychnykh idey u normatyvnomu poli vitchyznyanoyi osvity* [Transformation of humanistic ideas in the normative field of Ukrainian education]. *Naukovi zapysky*, 162, Article 11. <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-162.2025.11> [in Ukrainian].
2. Horishna, O., & Palasyuk, M. (2024). *Henezys rozvytku humanistychnykh idey u filosofs'kykh ta sotsial'no-pedahohichnykh kontseptsyakh* [The genesis of humanistic ideas in philosophical and socio-pedagogical concepts]. *Filosofiya ta politolohiya v konteksti suchasnoyi kul'tury*, 16(2), 28–35. <https://doi.org/10.15421/352443> [in Ukrainian].
3. Dubasenyuk, O. A. (Ed.). (2018). *Profesiyna osvita: andrahohichnyy pidkhid: Monohrafiya* [Professional education: Andragogical approach: Monograph]. Zhytomyr: Vyd. O. O. Yevenok. [in Ukrainian].
4. Zhvaniya, O. I. (2021). *Humanizatsiya navchal'no-vykhovnoho protsesu yak osnova rozvytku osobystosti studenta* [Humanization of the educational process as the basis for the development of the student's personality]. *The driving force of science and trends in its development*, 2, 69–71. <https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/8011/1/Humanizatsiya%20navchal'no-vykhovnoho%20protsesu.pdf> [in Ukrainian].
5. Zakon URSS «Pro osvitu»: Zakon vid 23 travnya 1991 r. № 1060-XII. (1991). [Law of the Ukrainian SSR «On Education»: Law of May 23, 1991, No. 1060-XII.]. Verkhovna Rada Ukrayiny. [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrayiny «Pro osvitu» (2017) № 2145-VIII [Law of Ukraine On education]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrayiny «Pro osnovy natsional'noho sprotyvu» (2021) № 1702-IX [Law of Ukraine On the basics of national resistance]. (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/go/1702-20> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvituvid» (2014). № 1556-VII [Law of Ukraine On higher education]. Verkhovna Rada Ukrayiny. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
9. Konstytutsiya Ukrayiny [Constitution of Ukraine]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, № 30, st. 141. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> [in Ukrainian].
10. *Kontseptsiya vykhovannya ditey i molodi v natsional'niy systemi osvity* [The concept of upbringing of children and youth in the national education system]. (1996) [in Ukrainian].
11. *Kontseptsiya natsional'noho vykhovannya student-s'koyi molodi* [The concept of national education of student youth]. (2009). Rishennya MON Ukrayiny vid 25 chervnya 2009 r. № 7/2-4. Verkhovna Rada Ukrayiny. https://zakon.rada.gov.ua/go/vr2_4290-09 [in Ukrainian].
12. *Kontseptsiya natsional'no-patriotychnoho vykhovannya ditey ta molodi* [The concept of national-patriotic education of children and youth]. (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> [in Ukrainian].
13. Malyk, V. (2024). *Formy vykhovannya v universyteti* [Forms of education at the university]. *Visnyk Vinnyts'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu*, 2(222), 163–169. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.300103> [in Ukrainian].
14. Nanka, O., & Moisyeyeva, N. (2018). *Natsional'no-patriotychne vykhovannya student-s'koyi molodi (z dosvidu vykhovnoyi roboty Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva imeni Petra Vasylenka)* [National-patriotic education of student youth (based on the experience of the educational work of Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petro Vasylenko)]. *Novi kolehiyi*, 3, 20–26. [in Ukrainian].

15. Nychkalo, N., Ovcharuk, O., Hordiyenko, V., & Ivanyuk, I. (2024). *Ukrayins'ka osvita u polum'yi viyny* [Ukrainian education in the fire of war] (N. Nychkalo, Ed.). TOV "Yurka Lyubchenka". <https://doi.org/10.37472/NAES-DPEEA-2024> [in Ukrainian].
16. *Pro deyaki pytannya natsional'no-patriotychnoho vykhovannya v zakladakh osvity Ukrayiny ta vyznannya takym, shcho vtratyv chynnist', Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 16.06.2015 № 641 (2022). (Nakaz № 527)* [On some issues of national-patriotic education in educational institutions of Ukraine and recognition of the order of 16.06.2015 No. 641 as invalid (Order No. 527)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0644-22> [in Ukrainian].
17. Sakun, A. V., Kyvlyuk, O. P., Nesterova, M. O., ta in. (2020). *Protsesy humanizatsiyi ta humanitaryzatsiyi osvity: Monohrafiya* [Processes of humanization and humanitarianization of education: Monograph]. Kyiv: KNUTD. [in Ukrainian].
18. Sytnik, T. I. (2021). *Do problemy orhanizatsiyi vykhovnoyi roboty zi student-s'koyu moloddyu u zakladakh vyshchoyi osvity* [On the problem of organizing educational work with student youth in higher education institutions]. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyi tekhnolohiyi*, 3, 40–45. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2021-3-40-45> [in Ukrainian].
19. Ternopil's'ka, V. I., Kolomiyets', T. V., & Piontkivs'ka, I. O. (2014). *Dovidnyk z vykhovnoyi roboty zi studentamy* [Handbook on educational work with students]. Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan. [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
03.10.2025 р.